

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ 4. VE 5. SINIF DERS KİTAPLARINDAKİ AYET ÇEVİRİLERİNİN ÖĞRENCİ ALGI DÜZEYLERİNE UYGUNLUĞU ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Sümevra BİLECİK**

Öz

Kur'an-ı Kerim, indirilmeye başlandığı günden kıyamete kadar insanoğluna yol gösterici bir rehber olacaktır. Kutsal kitabımız belirli bir çağa, belirli bir ırka indirilmediği gibi belirli bir yaş grubuna mahsus da değildir. Bireyin, ahlaki ve dini hayatının sağlam temellere oturtulması, çocukluğundan itibaren verilecek eğitimle alakalıdır. Çocukların hayatını dinin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'in ilkelerine göre sürdürmesi için algı düzeyine uygun ayetleri okuyup anlayabilmesi gerekmektedir. Son yıllarda bu amaçla Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde ayetle öğretim tekniği ön plana çıkarılmış ve ders kitaplarında ayet çevirilerine yer verilmiştir. Çalışmanın iskeletini oluşturan saha araştırmasında, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında yer alan ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine uygun olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda, ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin çocukların algı düzeyine uygun olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Ders Kitabı, Okul, Ayet Çevirisi, Algı Düzeyi.

Convenience of Translation of Verses in Religious Culture and Ethics Lesson Books at 4. and 5. Grade According to the Levels of Student's Perception

Abstract

Quran will be leading lights for humankind since it has been send down unto. Our holly book didn't send down unto specific era or specific nation and it isn't

* Bu makale, Konya'da 2012 yılında İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. ve 5. Sınıf Ders Kitaplarındaki Ayet Çevirilerinin Öğrenci Algı Düzeylerine Göre İncelenmesi başlığıyla tarafımızdan hazırlanmış tezden uyarlanmıştır.

** Arş. Gör., Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü, sumeyra.bilecik@amasya.edu.tr

pertain to an age group. Putting on a healthy foot of individual moral and religious life is related to education which is given in childhood. The main source of religion in the lives of children by the principles of the Quranic verses to read and understand the need to maintain the appropriate level of perception. For this purpose, verse teaching technique has been highlighted in recent years in Religious Culture and Ethics lessons and verse translations are included in lesson books. In the field survey which is scope of article, levels of student perception has been examined to find out, whether it is appropriate translations of the verses in primary education religious culture and ethics at 4th and 5th grade school books. As a result of examination; translation of verses which included in lesson books hasn't been understood by any student.

Keywords: Religious Culture and Ethics, Lesson book, School, Translation of Verse, Level of Perception.

Giriş

Günümüz teknolojik gelişmeleri ve bunun beraberinde getirdiği her türlü bilgiye kolaylıkla ulaşımın sağlanması, çocuk ve gençleri birçok psikolojik etkiye açık hale getirmiştir. Bu durum, çocuğun eğitim ve gelişimine olumlu katkılar sağlamakla beraber çocuğun bu kaynaklara ulaşımının denetimini zorlaştırması olumsuz etkileri de beraberinde getirmektedir. Olumsuz etkilerin en aza indirilmesi doğru yöntemlerle verilecek din ve ahlak eğitimi ile mümkündür. Bu problem doğrultusunda, çocukların istek ve ilgilerini canlı tutacak birçok farklı teknik ve yöntem geliştirilmiştir. Bunlardan bir tanesi de önceki yıllara nazaran üzerinde daha çok durulan bir teknik olan ayetle öğretim tekniğidir.¹ Bu teknik ile çocuğun, dini, temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'den öğrenmesi hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında pek çok ayet çevirisi yer almaktadır. Ders kitaplarında yer alan ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine uygun olması bu tekniğin doğru olarak uygulanması için temel şarttır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine uygun olup olmadığının incelenmesi bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

¹ MEB, DÖGM, İlköğretim DKAB Öğretim Programı, Ankara, 2012, s. 208-213.

Bu çalışma, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin, çocukların algı düzeylerine uygun olduğu sonucuna ulaşılması halinde ayet çevirilerinin ders kitaplarındaki kalite standartlarını devam ettirmesi için gereken alt yapıyı sağlayacaktır. Çalışmanın neticesinde bu durumun aksi tespit edildiği takdirde ise çocukların algı düzeylerine uygun ayet çevirilerinin hazırlanmasını önermek ve ayet çevirisi çalışmalarına veri sunulması hedeflenmektedir. Böylelikle çalışma ayet temelli öğretim tekniğinin daha sağlıklı bir şekilde uygulanmasına zemin hazırlayacaktır.

Araştırmanın hazırlık aşamasında 4. ve 5. sınıf DKAB ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin çocuğun algı düzeyine uygun olmadığı varsayımından yola çıkılarak makalenin yöntem başlığı altında detayları verilen yöntem ve metodun çalışmanın yapısına uygun olduğu varsayılmıştır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi için pek çok farklı yayınevının ders kitabı bulunmakla beraber araştırma içerisinde Mehmet Akgül'ün başkanlığını yaptığı on dört kişilik bir yazar grubunun hazırladığı Milli Eğitim Bakanlığı yayınlarından çıkan ders kitabındaki ayet çevirileri incelenmiştir. Araştırmaya konu edilecek ders kitabı seçiminde, araştırmanın yapıldığı 2010-2011 yıllarında araştırmanın yapıldığı bölgede okutulmasına karar verilen kitap olması dikkate alınmıştır. Diğer ders kitapları incelendiğinde de aynı konular içerisinde aynı ayet çevirilerinin yer aldığı görülmüştür. Ayet çevirilerinin inceleneceği ders kitapları 4. ve 5. sınıflarla sınırlandırılmışken gözlemin yapılacağı kurum olarak Aksaray ili Merkez ilçeye bağlı bir köy okulu olan Gücünkaya İlk ve Orta Okulu tercih edilmiştir. Bu okulun seçilmesindeki temel etken araştırmacının ortama yakınlığı olmuştur. Çalışma, adı geçen okulda 4. ve 5. sınıfta öğrenim görmekte olan toplam 107 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Ayet çevirilerinin anlaşılması ile ilgili verilen ön bilgilerle ayetlerde kastedilen mananın daha iyi anlaşılması amacıyla "Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir" ile "Tefhim'ul Kur'an" adlı eserlerden faydalanılmıştır. Ayetlerin açıklanmasında daha fazla tefsirden faydalanmak mümkündür. Ancak bu, çalışmamızın sınırlarını aşacağından bu iki tefsir kitabıyla yetinilmiştir.

1. Kuramsal Çerçeve

1.1. Dil Gelişimi

Dil; insanın sosyalleşme aracıdır. Dil sayesinde insan düşüncelerini ve duygularını açıklama fırsatı bulur. Düşünce ve duygularını ifade etmekte başarılı insanların, iletişim yeteneklerinin güçlü olduğunu ve bu sayede toplumda önemli bir yer edinebildiğini gözlemek mümkündür. Bu bakımdan çocuğun dil gelişimi sosyal ve duygusal gelişimini etkiler.²

Diğer gelişim alanlarında olduğu gibi dil gelişiminde de aynı yaş gurubunda olan çocukların; çıkardıkları sesler, kullandıkları kelime sayısı ve cümlelerinin yapısı bakımından benzer özellikler gösterdikleri fikrinden hareketle dil gelişimi teorileri üretilmiş ve dil gelişimi basamaklara ayrılmıştır. Yeni doğmuş bebekler yalnızca ağlarken ses çıkarabilirken, üç aylık bebekler keyifli olup olmadıklarını sesler ile ifade edebilirler. Bazı bebekler çok fazla ağular ve belki de bunun kendi eylemleri olduğu için bundan zevk alıyor görünürler.³ Bir yaşına giren bebek, anlamlı sözcükler söylemeye başlar. Bir yaşındayken birkaç kelime söyleyebilen çocuğun kelime haznesindeki sözcük sayısı hızla artarak iki yaşın sonunda 200 kelimeye kadar ulaşır. Beş yaşına geldiğinde bu sayı 2000'e yaklaşır.⁴ Dildeki bu değişim ve gelişim, dil gelişiminin diğer gelişim alanlarıyla ilgili olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra; ailenin sosyo-ekonomik durumu, çocukla kurulan iletişimin kalitesi ve sıklığı, çevresel etkenler dil gelişimini etkileyen diğer unsurlardır.⁵

Yukarıda bahsettiğimiz unsurlar çocuğun dil gelişimini belirli düzeyde etkiler. Piaget, dünyanın her yerinde bebek ve çocukların dil gelişiminin belirli aşamalardan belirli yaşlarda geçerek tamamlandığı varsayımından yola çıkarak dil gelişimini basamaklar halinde incelemiştir. Ona göre; agulama evresi, tek sözcük evresi, telgrafik konuşma, ilk gramer evresi tüm sağlıklı çocuklardaki dil gelişiminin olağan seyrini özetleyen evrelerdir.

² Binnur Yeşilyaprak vd., Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Pegem Yayınları, Ankara, 2005, s. 97-98.

³ Mary Gander ve Harry Gardiner, çev. Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur, Çocuk ve Ergen Gelişimi, İmge Kitabevi, 7. Baskı, Ankara, 2010, s. 189.

⁴ Yeşilyaprak vd., Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, s. 96.

⁵ Yeşilyaprak vd., Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, s. 103-105.

0–12 ay arası kapsayan dönemin başlarında bebeğin çıkardığı sesler, ağlayarak ihtiyaçlarını belli etmekle sınırlıdır. Bu evrenin ilerleyen aylarında bebek, önce sesli ve sessiz harfleri rasgele bir araya getirerek ilk hecelerini söyler. Bu sesler belirli bir obje, kişi ya da nesneye yönelik olmadığı için bir iletişim aracı olarak kabul edilemez.⁶ Anlamlı hecelerin gülümseme, kucağa alma gibi davranışlarla pekiştirilmesiyle, bebeğin ana dilde kullandığı heceleri tekrarlar, kullanmadığı hecelerin söndüğü görülür. Böylelikle birinci yaşını dolduran çocuk, heceleri amaçlı olarak kullanmaya başlar ve tek sözcük evresi denilen evreye geçiş sağlar.

12–18 ay konuşmaya geçiş açısından kritik bir evredir. Dudak ve dişlerin koordinasyonu konuşma için motor becerilerin kazanıldığı bu evrenin en belirgin özelliği, öğrenilen kelimenin birçok anlama gelebilecek şekilde kullanılmasıdır. Tek tek kullanılan sözcükler bir cümle anlamı ifade etmektedir.⁷ Örneğin; bebek civciv kelimesini; bu bir civciv mi, civciv nerede ve civcivi istiyorum gibi anlamlarda kullanabilir. Çocuğun söylediği sözcükler içinde bulunduğu durumla birlikte yorumlanmalıdır.⁸

18–24 ay arasında olup “telgrafik konuşma” evresi olarak adlandırılan dönemde ise bebek birkaç kelimelik cümleler kurmaya başlar. Dönemin sonlarına doğru zaman ekleri kullanılmaya başlanmıştır.⁹

24–60 ay arası kapsayan evreye ise ilk gramer evresi adı verilir. Telgraf konuşmasından sonra, çocuk çekimler yaparak, aitlik eklerini doğru bir şekilde kullanarak konuşmasını akıcı hale getirir. Bu evrede aitlik bildiren sözcük ve eklerin fiil çekimlerinden daha kolay öğrenildiği görülmüştür.¹⁰

Gramer yapısını anlayan ve kelime haznesi artan çocuk, konuşmaya oldukça istekli ve meraklıdır. Birçok soru sorar. Cümle kurarken kelimeleri doğru bir şekilde sıralamayı başarır. 2.5 yaşında 300 civarında kelime bilirken bu sayıya üç yaşından sonra birkaç yüz kelime

⁶ Sefa Saygılı, Çocuk Psikolojisi, Nesil Yayınları, İstanbul, 2009, s. 16.

⁷ Haluk Yavuzer, Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, 33. Basım, İstanbul, 2011, s. 71.

⁸ Necate Baykoç vd., Dil Gelişimi Etkinlikleri, Ya-pa Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2000, s. 84.

⁹ Hasan Bacanlı, Gelişim ve Öğrenme, Nobel Yayınları, Ankara, 2005, s. 73.

¹⁰ Gander ve Gardiner, Çocuk ve Ergen Gelişimi, s. 193.

daha eklenir, beş yaşına geldiğinde 2500 kelimeye ulaşabilir.¹¹ Beşinci yılın sonunda, çocuk, duygularını, düşüncelerini ve isteklerini rahat bir şekilde ifade edebilecek gramer ve kelime bilgisine sahip hale gelir.

Piaget'in dil gelişim kuramında basamaklar burada sona erer. Fakat dilin canlı bir yapıya sahip olmasının gereği dil gelişimi bu yaşta son bulmaz. Bu aşamadan sonra bilişsel olarak da somut işlemler dönemine geçen çocuğun, bilişsel gelişimine paralel olarak dil gelişimi de farklı bir boyut kazanır. Okuma yazma becerisi kazanan çocuk, okuduğu kitaplardan yeni kelimeler öğrenerek dağarcığını geliştirir. Bunun dışında, Hayat Bilgisi ve Matematik gibi alanlarda öğrendiği terimleri de kelime haznesine ekler. Somut işlemler döneminin sonlarına doğru akran grupları önemini arttırır. Bu gruptaki çocukların özel toplanma yerleri ve ilgi ve yetenekleri doğrultusunda şekillendirdikleri kendilerine has etkinlikleri vardır. Gruba dışarıdan birinin kabulü zordur. Gruplar, özel etkinlikler çerçevesinde oluşabileceği gibi kendiliğinden de oluşabilir. Akran grubu sosyalleşmeye imkân sağlayan, çocuğun kendisini yaşlıları içerisinde ifade edebileceği, kendisiyle aynı duygu ve düşüncelere sahip arkadaşları arasında beceri ve yeteneklerini geliştirip problemlerini paylaşabileceği bir ortamdır. Çocuğun aile dışında kendini ifade etmesine, yaşlıları arasında sorunlarını veya tecrübelerini paylaşmasına imkân sunan bu gruplarda sosyalleşme aracı olarak dil oldukça önemlidir. Gruplarda baskın kişilik özellikleri gösteren ve lider konumunda olan çocukların dil gelişimi açısından daha önde oldukları gözlenir.¹²

Bilişsel olarak okul öncesi ya da somut işlemler dönemindeki çocukların eğitiminde diğer gelişim alanlarıyla birlikte dil gelişimi seviyesi de dikkate alınmalıdır.

1.2. Dil Gelişimi-Din Dili İlişkisi

Çocuğun dil gelişimi ve din dili arasında yoğun bir ilişki vardır. Çocuklar, çevreleriyle iletişim sayesinde bir din algısı ve din dili geliştirir; bunu dil gelişimlerine uygun bir şekilde ifade ederler. Çocuklarda din duygusu doğuştan gelmektedir. Doğuştan sahip olunan bu duyguyu bilgiyle desteklemek ve doğru bir din algısına sahip kılmak

¹¹ Yeşilyaprak, Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, s. 103.

¹² Gander ve Gardiner, Çocuk ve Ergen Gelişimi, s. 398-402.

için çocuğun dil ve bilişsel gelişimine uygun bir din dili geliştirmesi sağlanacak şekilde din eğitimi verilmesi şarttır.

Din dili ve din algısı okul öncesi dönemde ailede yaşanan tecrübeyle sınırlıdır. İlk ve orta öğretimde ise çocuk, çevresinden edindiği bilgileri kullanarak ve çevresindeki yetişkinleri taklit ederek dini açıklama ve yaşama çabası içerisindeydir.¹³ Özellikle 10- 12 yaş arası çocuklarda bunu gözlemlemek mümkündür. Çünkü bu yaşlarda çocuk, kendisine verilen bilgiyi itirazsız kabul etmez ve sorgulamaya başlar. Çocuk somut işlemler döneminde olsa da Fen Bilgisi derslerinde yapılan deneyler, Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan haritalar, Türkçe derslerinde bilişsel düzeylerine uygun deyim, atasözleri ve mecazlı sözlere yer verilmesi çocuğun soyut işlemlere hazırlandığı bir dönemdir. İşte bu dönemde dini kavramların da soyut ve anlamsız şeyler olmadığı sezdirilmeli, dini kavramlar somutlaştırılarak verilmeli yani din dili oluşturma çalışmalarına ağırlık verilerek din, anlamsız bir olgu ya da sadece ezberlenen bir şey olmaktan çıkarılmalıdır. Ancak tüm bu gelişmenin 10 yaşından sonra başarılması beklenemez. Bu yüzden çocuk, ilk kelimelerini söylemeye başladığı andan itibaren din algısı ve din dili oluşturmaya çalışılmalı, bu çalışmalar dil gelişimine ve bilişsel gelişime paralel bir seyir izlemelidir.

Hayatının ilk yaşlarında çocuk, aile içerisinde dini kelimeler kullanıldıkça bunları ezberleyecek ve başlangıçta anlamını bilmeden kullanacaktır. Ancak bu, dini öğrenme çabaları açısından önemlidir. Çünkü çocuk dini kavramları zihninde toplayacak daha sonra anlamlandırma çabasına girecektir.¹⁴ Burada önemli olan, ezber aşamasından sonra, çocuğun bu kavramları somutlaştırarak içini doldurmasını sağlayabilmektir. Dini kelime haznesi gelişen çocukta dine karşı merak uyanır. Dine karşı merak ve ilgi duyan çocuğa doğru açıklamalar yapılarak sağlam bir din eğitiminin temeli atılabilir.

Din dili oluşturmak için çocuğun kolaylıkla ve severek ezberleyeceği, içerisinde dini kelime ve kavramların geçtiği şiir ve tekerlemelerden faydalanılabilir. Çocuğun bu kavramları yetişkinlerin anladığı manada anlamlandırıp açıklaması mümkün olmasa da besmele, şükür gibi kavramlar hakkında farkındalık kazanırken kelime haznesini

¹³ Kerim Yavuz, Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, Boğaziçi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2012, s. 103.

¹⁴ Yavuz, Çocuk ve Din, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 167.

de geliştirecektir. Okul çağına tekabül eden 6–7 yaş grubu çocuklarda olağanüstü öğeler içeren masal ve hikayelere ilgi yoğundur. Bu bağlamda çocuk için, olağanüstü olarak algıladığı cennet, cehennem, melek, şeytan gibi dini öğeler de merak konusudur.¹⁵ Bu ilgi din eğitimi ve din dili oluşturma çabalarına kanalize edilerek çocuklara, bilişsel düzeylerine uygun olmak kaydıyla dini hikayeler anlatılabilir.

Çocukta din algısını geliştirmenin ve din dili oluşturmmanın diğer bir yolu da dualardır. Okul öncesi çocuğun bilişsel gelişim ve dil gelişim seviyesi kısa dualar ve algı düzeyine uygun ilahileri öğrenmeye müsaittir. Bu yolla çocuk Allah'a yakınlaştığı gibi dinle ilgili kavramlar oluşacak ve sağlam bir imanın temelleri atılacaktır. Okul öncesi dönemde ezberletilen duaları; yemekten sonra, yatarken gibi belirli zamanlarda tekrarlar, somut işlemler dönemine geçtiğinde, sıkıntılı anlarında, pişmanlık duyduğunda, ibadet yerlerini ziyaret ettiğinde ve istekleri olduğunda dua etmeye başlayacaktır.¹⁶ Başlangıçta bilinçsiz bir ezber gibi görünen dua etme eyleminin bilinçli bir ibadete dönüştüğü görülecektir.

Çocukta din dili oluşturma çabasının amacı Mualla Selçuk'un ifadesiyle: *“Çocukların, çeşitli bilgileri dinsel düşüncenin anlamlı bir kalıbı içinde öğrenmelerine ve ifade edebilmelerine yardımcı olmak. Çocukların, hayatın pek çok sembolik anlatımlarla, ifadelerle dolu olduğu konusunda duyarlı hale getirmek. Ayrıca öğrenciler bileceklerdir ki, dinde, dinsel metinlerdeki sembolik anlatım, karanlık ve meçhul bir anlatım değil, zengin ve anlamlı bir ifadedir.”*¹⁷

2. Yöntem

Araştırma, nitel çalışma basamaklarına uygun olarak; yeni ve özgün konunun belirlenmesi, konunun amacı, problem durumu ve hipotezin netleştirilmesi, bulguların uygun yöntemlerle elde edilerek yorumlanması ile tamamlanmıştır.

Nitel araştırma yönteminin eylem araştırması modeli çalışmamızın niteliği ile uyum sağladığından çalışma bu model rehberliğinde sürdürülmüştür. Eylem araştırması, herhangi bir konunun

¹⁵ Yavuz, Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, s. 54.

¹⁶ Mualla Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2005, s. 100.

¹⁷ Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, s. 167.

uygulamasında ortaya çıkan sorunların anlaşılmasına ve çözülmesine yönelik olarak araştırma ve uygulamayı bir araya getirerek araştırma süreç ve sonuçlarının uygulamaya aktarılmasını kolaylaştıran bir araştırma modelidir. Araştırmacının veriye yakın olması, süreci yakından tanınması ve yaşaması, nitel araştırmada vurgulanan “araştırmacının katılımcı rolü ve veri toplama aracı olması” durumu bu model de kendini gösterir. Bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde, araştırmamızdaki problem durumunun DKAB ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin anlaşılabilirliğinin ortaya konularak, uygulama esnasında ortaya çıkan problemlerin araştırılmasının hedeflenmesi, hem uygulayıcı hem araştırmacı olarak yer alınan çalışmada kaynağın birebir içinde bulunması araştırmanın yapısının seçilen modele uygun olduğunu gösterir.

Yaptığımız çalışmada, bölümlerin niteliğine göre tayin edilmiş iki ayrı yöntem izlenmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünde doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmamızın konusuna ilişkin ve araştırmamıza temel teşkil edecek alanlarda literatür taranarak ilgili dökümanlar içerisinde konuya ilişkin verilere ulaşılmıştır. Çalışmanın özünü teşkil eden verilere ulaşmada ise gözlem yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmamızın konusunu 4. ve 5. sınıf DKAB ders kitaplarının öğrenci algı düzeyine uygunluğunun oluşturması gereği, verilerin elde edilmesi için gözlemin öğrencilerin bulunduğu sınıf ortamında ve derslerin olağan seyri içerisinde gerçekleştirilmesi şarttır.

Çalışma içerisinde hem araştırmacı hem uygulayıcı olarak yer almamız, denence yapılan gruptaki öğrencilerin kendilerini rahat bir şekilde sınıf ortamında ve ders saatleri içerisinde ifade edebilmelerine imkân sağlamıştır.

Ders kitaplarında yer alan ayet çevirileri ders kitabındaki sırasıyla ve ilgili konu içerisinde öğrencilere yorumlatılmıştır. Bu esnada ses kayıt cihazı kullanılarak gözlem verileri kayıt altına alınmıştır. Bununla birlikte görsel olarak dikkati çeken durumlarla ilgili notlar alınarak ses kayıtları desteklenmiştir. Kayıt cihazıyla elde edilen veriler yazıya aktarılırken, ilk etapta tüm öğrencilerin yaptığı yorumlar dinlenerek hepsi yazılı biçime getirilmiştir. Tüm ses kayıtları deşifre edildikten sonra benzer cevaplar tasnif edilmiş, çalışmanın ilgili yerlerinde kullanılmıştır.

4. ve 5. Sınıf DKAB ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine uygunluğunu incelediğimiz araştırmamızın evrenini ilköğretim 4. ve 5. sınıfta öğrenim gören ve DKAB dersini alan tüm öğrenciler; örneklemini ise Aksaray ili Gücünkaya köyünde yer alan Gücünkaya İlk ve Orta Okulu 4. ve 5. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Gözlem yönteminde, gözlemcinin alan hakkında bilgi sahibi olması ya da alanın içerisinde yer alması yöntemin uygulanmasını kolaylaştırdığı gibi güvenilirliğini de arttıran bir etkidir.¹⁸ Bu bakımdan araştırmamızın sürdürüleceği yer olarak görev yapmakta olduğumuz okul olan Gücünkaya İlk ve Orta Okulu seçilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrenciler 4. ve 5. sınıf düzeyinde olmakla beraber bilişsel olarak somut işlemler döneminde dirler. Çocuklar arasında gelişim özellikleri bakımından önemli farklılıklar bulunmamaktadır.

Gücünkaya İlk ve Orta Okulu içerisinde araştırmamıza dâhil olan dört şubede toplam 107 öğrenci mevcuttur. İki şubeden oluşan 4. sınıf öğrencileri 29 kız 25 erkek olmak üzere toplam 54 kişidir. Yine iki şubeden oluşan 5. sınıf öğrencileri ise 26 kız 27 erkek olmak üzere toplam 53 kişidir. Çalışma tüm öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilmiş, ayetlere getirilen yorumlar yahut sorulara verilen cevaplar tasnif edilmiştir. Örnekleme grubundaki öğrencilerin ailevi yapıları ve sosyo-ekonomik düzeyleri arasında önemli bir farklılık yoktur. Öğrencileri sayısına cinsiyetleri açısından bakıldığında toplamda 55 kız öğrenciye karşın 52 erkek öğrenci vardır. Ancak bu faktörler araştırmamızın hiçbir boyutunu ve seyrini etkilemediğinden çalışma içerisinde bu faktörlerin analizi yapılmamıştır.

Verilerin, öğrencilerin ders içerisindeki katılımlarının ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınarak toplandığından bahsetmiştik. Toplanan veriler deşifre edildikten sonra kodlama yapılmış, temalar oluşturulmuş, veriler tema ve kodlara göre düzenlenerek bulgular yorumlanmıştır. İlk olarak, elde edilen veriler anlamlı bölümlere ayrılarak bunun kavramsal olarak ne anlama geldiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin ayet çevirilerine yönelik olarak yaptıkları yorumlar içerisinde, farklı ayet çevirilerinin yorumunda karşılaşılan benzer problemler, bu problemi tanımlayıcı, geneli kapsayıcı bir kelime ya da kavramla kodlanmıştır. Ancak bu

¹⁸ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 2011, s. 170.

kodlama işlemi çalışmanın yalnızca ana hatlarını oluşturmuş, detaylı sınıflama işlemi ilgili temaların oluşturulmasıyla yapılmıştır.

Çalışmamızda tespit edilen problemler gözlem süreci içerisinde oluşturulan benzer durumların sınıflandırılmasıyla şekillenmiştir. DKAB 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki sırasıyla yorumlanan ayet çevirilerinde anlaşılamayan ayetlerin, anlaşılamamasındaki sebepler birkaç kelimeyle ifade ettiğimiz kodlar altında toplanmış, ders kitabındaki tüm ayet çevirileri yorumlandıktan sonra ortaya çıkan kodlara yani farklı problemlerin genel sebeplerine göre gruplanmış ayet çevirilerine yönelik öğrenci yorumları bir araya getirilmiştir. Ardından çalışmanın anahtar kodları tespit edilmiştir. Söz konusu problem başlıkları bu kodlara ve temalara göre sınıflandırılarak düzenlenmiş ve tanımlayıcı başlıklar altında çalışma içerisinde sunulmuştur. Tarafımızdan daha önce hazırlanan İlköğretim DKAB 4. ve 5. Sınıf Ders Kitaplarındaki Ayet Çevirilerinin Öğrenci Algı Düzeylerine Göre İncelenmesi başlıklı yüksek lisans çalışmasında, söz konusu ayet çevirileri başlıklar altında değerlendirilmişse de bu çalışmamızda, makalenin sınırlarından dolayı söz konusu başlıklar arasında konuyu temsil eden örnekler seçilerek tanıtılmaya çalışılmıştır.

3. Bulgular ve Yorumları

Araştırmanın bu bölümünde 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında yer almakla beraber öğrencilerin anlamakta güçlük çektikleri ayetlerden örnekler verilmiştir. Bu örnekler seçilirken benzerine en sık rastlanan tarzda problemlere yer verilmiştir.

3.1.En'am Suresi 59. Ayet

DKAB 5. sınıf ders kitabının birinci ünitesi içerisinde yer alan, 'Allah Her Şeyi İşitir, Bilir ve Görür' başlığıyla yer alan konunun hedefi; Allah'ın her şeyi işittiği, bildiği, gördüğünün bilincine varmaktır. Bizim bilgimiz dâhilinde veya dışında olan her şeyi Allah'ın bildiği belirtilerek En'am Suresi 59. ayet örnek gösterilmiştir. Ayet TDV tarafından yayınlanan mealde şöyle tercüme edilmiştir: "Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin

karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır.”¹⁹

Ayet içerisinde geçen ‘gaybın anahtarları ibaresinden maksat; göklerde ve yerde mevcut olup da insanların keşfedemediği hazinelerdir. Burada Allah’ın ilminin karada ve denizde ne varsa hepsini kapsadığı belirtilmekte, O’nun bilgisi olmadan yaprak dahi düşmeyeceği, Rabbimizin en küçük ayrıntıdan bile haberdar olduğu gerçeği vurgulanmaktadır. Şüphesiz ki bu yüce bir ilmi ve kudreti gerektirir. Apaçık kitap diye tercüme edilmiş ‘kitabın mübin’ ile Allah’ın her şeyi kuşatan ilmi kastedilmektedir.²⁰

Ders kitabında: “Gaybın anahtarları Allah’ın yanındadır; onları ondan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; onun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir...”²¹ şeklinde tercüme edilmiş ayet okunduktan sonra çocukların sessiz kaldığı gözlemlendi. Gayb kelimesinin ne anlama geldiği sorulması üzerine öğrencilerin sözlük kullanarak bilmedikleri kelimeleri kendi gayretleri ile öğrenmelerini hedefleyen bir teknik olan sözcük çalışması yapıldı. Ancak bu çalışma çocukların ayeti doğru anlamalarına yardımcı olmadı. Örneğin:

“Bilinmeyen bir anahtar Allah’ın yanındadır diyor.”

“Bence bilinmeyen anahtar iyiliklerin ve kötülüklerin açtığı yoldur. O Allah’ın yanındaymış.”

“Anahtar yanındaymış öğretmenim. Onun yerini Allah’tan başkası bilmiyormuş.”

“Bir kayıp anahtar Allah’ın yanındaymış.”

Görüldüğü üzere çocukların ayet çevirisini doğru yorumlayamamalarının temel sebebinin, ayet çevirisinde soyut anlamlı kelimelerin kullanılması olduğu düşünülmektedir. Bu yaş grubundaki çocukların somut olan ‘anahtar’ kavramını, bilişsel olarak somut işlemler döneminde olduklarından ve soyut düşünce gelişmediğinden, kelimeyi soyut bir şekilde düşünmelerini sağlamak mümkün değildir. Bu dönemde, günlük dilde sıkça kullanılan mecazi, soyut ifadeleri ya da

¹⁹ Bu makalede başlıklarda verilen ayetlerin mealleri Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları’ndan çıkan Kur’an Meali’nden alınmıştır.

²⁰ Hayreddin Karaman vd., Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, c. II, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008, s. 414-415.

²¹ Ramazan Yıldırım vd., İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5. Sınıf Ders Kitabı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2010, s. 27-28.

basit söyleyişleri anlayabilen çocuk, daha karmaşık yapıdaki ifadeleri anlayamamaktadır. Dolayısıyla gayb kelimesi izah edilse dahi yukarıda görüldüğü gibi ayetin anlaşılma düzeyini koruduğu anlaşılmıştır. Gayb kelimesini kayıp olarak algılayan öğrencilerimiz olduğu gibi çocukların, bazı şeyleri açacak bir anahtarın varlığına ve bunun Allah katında olduğuna dair yanlış inançlar geliştirdiği gözlenmiştir. Kavram hakkındaki açıklama detaylandırıldıktan sonra öğrencilerin yaptığı yorumlardan birkaçı ise şöyledir:

“Allah herkesi görürmüş öğretmenim. En karanlık yerde bile görürmüş Allah.”

“Öğretmenim, denizdeki şeyi falan Allah bilirmiş. Yani her şeyi görürmüş. Hiçbir şeyi bilmeden olmamış.”

“Allah, kimin ne yaptığını hep bilirmiş.”

“Yani karadaki bir tane karıncanın iyiliğini, denizdeki bir balığın ne yaptığını bilirmiş.”

Ayetteki en soyut kavramlar açıklandıktan sonra, çocuklar, her şeyin Allah'ın bilgisi dâhilinde olduğunu örneklerle anlatabilmişlerdir. Dolayısıyla ayetin kitapta verildiği şekliyle çocukların algı düzeyine uygun olmadığı anlaşılmıştır. Yapılan gözlemlerin üzerinde anlaşıldığı üzere; ancak 'gaybın anahtarları' ifadesi somutlaştırılarak ve onların algı düzeyine uygun biçimde açıklandığı takdirde çocuklar istenen sonuca ulaşabilmektedir. Ayet, bir yetişkin gözetiminde okunuyorsa gerekli açıklama yapılmalı, çocuğun yalnız okuması gereken durumlar için ise gerekli açıklama birkaç kelimeyle parantez içi açıklamayla yahut dipnot olarak verilmelidir.

3.2.Bakara Suresi 168. Ayet

4. Sınıf birinci ünite içerisinde yer alan, 'Helal, Haram, Sevap ve Günah Kavramları' başlıklı konu içerisinde verilen ayetin tam meali şu şekildedir: “Ey insanlar! Yeryüzünde bulunanların helal ve temiz olanlarından yiyin, şeytanın peşine düşmeyin; zira şeytan sizin açık bir düşmanınızdır.”

Dini bir terim olarak helal; hakkında yasaklama bulunmayan davranışları ifade eder. Ayette temiz olarak tercüme edilmiş olan tayyib kelimesi ise; insan tabiatına hoş gelen, beğendiği, iyi ve yararlı şeyler için kullanılır. İnsana Allah'ın verdiği nimetlerin helal ve temiz olanlarından yemek tavsiye edilirken, onun şeytanın peşine düşmemesi öğütlenmiştir. İnsanın düşmanı olarak nitelenen şeytanın peşine

düşmek ise onun kışkırtmalarına açıklıkla olur. Zayıf bir inanç sahibi olmak veya dini ve dünyevi konularda yeterli bilgi sahibi olmamak şeytanın olumsuz teşviklerine kapılmaya yol açar. Ancak, takva sahibi olarak nitelendirilen, insanı şeytanın kışkırtmalarından koruyacak duyarlılığa sahip olanlar hariçtir.²²

Ayet ders kitabında şu çeviri ile verilmiştir: “Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerin helal ve temiz olanlarından yiyin...”²³

Yapılan gözlem neticesinde çocukların birçoğunun helal kavramı hakkında daha önceki bilgilerinin, hırsızlık konusu üzerinden temellendirildiği anlaşılmıştır. Helal kelimesini sorduğumuzda verilen şu cevaplar buna örnektir: “*Helal, başkasından izin alarak almamız, başkasından izinsiz alırsak haramdır.*”

“*Biz bir şeyi izinsiz alırsak, o kişi de helal olsun demezse olmaz öğretmenim.*”

Öğrencilerden alınan bu cevapların ardından ayeti yorumlamaları istendiğinde çocuklar şu ifadeleri kullanmıştır:

“*Haram yemeyin demek istiyor.*”

“*Temiz derken de öğretmenim, yıkayın da yiyin demek istiyor.*”

“*Başkasından izin alarak ve temizleyerek yiyin.*” Başka bir çocuk heyecanla ve söz hakkı almadan:

“*Öğretmenim, izin almadan yersek hırsız oluruz. Temizlemeden yersek de hastalık yapar. Onun için helal ve temiz olanlardan yemeliyiz.*” Bu konuşmaların ardından endişeli olduğu fark edilen çocuğa yorumu sorulduğunda:

“*Öğretmenim biz Aksaray’a gittiğimizde bir kadının bahçesinden elma aldık izin isteyerek ama yıkamadan sokakta yedik. Günah mı?*”

Söz konusu tepkilerden, Bu ayetin yorumlanmasından önce helal kavramının sadece hırsızlıkla ilgili olmadığı yönünde açıklamalara ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Bunun dışında temiz kelimesi temel anlamıyla düşünülmüştür. Cümle içerisinde bu kelimenin yan anlamıyla kullanıldığına dair bir işaret olmadığı gibi çocukların deneyimleri de buna müsaittir. Dinimizce pis sayılan yiyeceklerin neler olduğuna ya da niçin bu şekilde nitelendiğine dair yaşantısı yahut bilgisi olmayan öğrencilerin temiz yemek anlayışının da bu yönde

²² Karaman vd., Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, c. I, s. 252–255.

²³ Mehmet Akgül vd., İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. Sınıf Ders Kitabı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2008, s. 17.

olması oldukça normaldir. Verdiğimiz örneklerin sonunda yer alan çocuğun sözleri ise dikkate değerdir. Yaşadığı olayda çocuk; elmayı izin alarak yediği için helal yemiştir, ancak onu yıkamamıştır. Bu durumda ayetteki hükme aykırı davranarak günah işlediğini düşünmekte ve bunun için endişelenmektedir.

Ayetin sonundaki, 'şeytanın peşine düşmeyin; zira şeytan sizin açık bir düşmanınızdır' ifadesi öğrencilerin ders kitaplarında yer almamaktadır. Zira bu şekilde kullanım, çocukların algı düzeyine de uygun olmayacaktır. Şeytanın peşine düşmek tabirini somut yorumlayacak olan çocuklar, görmedikleri bir varlığı nasıl takip edeceklerini anlamlandıramayacaklardır. Bu bakımdan, ayetin bu bölümüne yer verilmemesi uygun olmuştur. Ayetin bütünüyle okutturulmak istendiği durumlarda ise gerekli açıklamanın somut örneklerle dayandırılarak parantez içi bilgi olarak verilmesi uygun olacaktır.

Ayet çevirisinin anlaşılmasındaki temel sebep; helal kavramının bilinmemesi ve temiz kelimesinin yan anlama gelecek şekilde kullanılmasına rağmen çocukların bunu ilk anlamıyla yorumlamasıdır. Helal kavramı ile ilgili durum, çocukların büyüklerinden duydukları nasihatlere dayanmaktadır. Bu eksiklik helal kelimesinin daha geniş bir anlamda kullanıldığı örnek cümle ve durumlarla izah edilerek giderilebilir. Ancak burada, ayet metninde 'tayyib' olarak zikredilen kelimenin temiz olarak tercüme edilmesi, ayetin çocuklar tarafından, sahip olduğundan çok daha farklı bir anlamda yorumlanmasına sebep olmuştur. Temiz kelimesi yerine, dinimizce serbestlik tanınmış, hakkında yasak olmayan gibi ifadeler kullanılabileceği gibi kısa bir açıklamayla bu yanlış anlamının önüne geçilebilirdi.

3.3. Al-i İmran Suresi 169–170. Ayetler

5. sınıf altıncı ünitenin dördüncü konusu olan, 'Manevi Değerlerimizi Koruyup Saygı Gösteririz' ana başlığına ait ikinci alt başlık, 'Gazilerimize Saygı Gösterir, Şehitlerimizi Rahmetle Anarız' konusudur. Gazilerimize saygı duyarak gereken değeri verme ve şehitlerimizi rahmet ve minnet duygusu ile anma bilincinin kazandırılması hedeflenmiştir.

Konuda öncelikle gazi ve şehit kelimeleri tanımlanarak, gazilik ve şehitlik makamının yüceliği açıklanmış, ardından Al-i İmran Suresi 169

ve 170. ayetler verilmiştir: “Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rableri katında Allah’ın lütfundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar. Aralarından kendilerine ulaşamayan (henüz şehit olmamış) kimselere de hiçbir korku olmayacağına ve onların üzülmeyeceklerine sevinirler.”

Hayreddin Karaman’a göre ölü, hayatı sona erdiğinden hiçbir şeyi algılayamayan insandır. Oysa Allah yolunda öldürülenler, görünüşte ölü gibi olsalar da Allah’ın onlar için bahsettiği özel bir hayatı yaşamaktadırlar. Allah katında kendilerine verilen bol nimet ve rızıkla, dünyadaki hayattan farklı bir boyutta, mutluluk içindedirler. Ölüm, beden için gerçekleşir. Ruh ise, ölümden sonra iyi ise ahiretteki güzel makamları görerek onlarla mutlu olacak, kötü ise cehennemdeki yerini görerek bundan üzüntü duyacaktır. Şehitlerse yüksek makamlarını görmekle beraber güzel nimetlere mazhar olacaklardır. Bunlara sevinmekle beraber, şehit olarak kendilerine katılmamış mücahitler için, onlarda herhangi bir korku ya da tasanın bulunmadığını öğrenerek mutlu olurlar.²⁴

Şehitliğin ne kadar güzel bir makam olduğunun anlatıldığı bu ayet, öğrencilerin kitaplarında kısaltılarak şu çeviriyle verilmiştir: “Allah yolunda öldürülenleri ölü saymayın, bilakis Rableri katında diridirler. Allah’ın bol nimetinden onlara verdiği şeylerle sevinç içinde rızıklanırlar...”²⁵

Ayetteki son cümle ders kitaplarında yer almamıştır. Bu durum anlamı daraltsa da ayetin bütününde ahiret inancının bilinmemesinden kaynaklanan bir anlaşmazlık vardır. Son cümle yer alsaydı da bu anlaşmazlığın çözülmesinde bir etkisi olmayacaktır.

Öğrenciler yorum yapmaya başlamadan önce bilakis kelimesinin anlamını bilmediklerini ifade ettiler. Gerekli çalışma yapıldıktan sonra şehitlik makamından bahsedildiğini kavrayamayan birkaç öğrencinin birbirine benzer yorumları şu şekildedir: “Allah yolunda... Yani mesela, yaşlı birisi ya da genç bir kişi kendi kendini öldürdü. Yaşlı kişiyi de Allah öldürdü, kalbi falan sıkıştı diyelim. O Allah tarafından ölmedir. Ama kendi kendini öldürürse de o zaman da Allah’ın verdiği canı kendisi almış olur, o da günahtr.” Çocuk, ‘Allah yolunda öldürülenler’ ifadesiyle şehitlerin

²⁴ Karaman vd., Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, c. I, s.713–714.

²⁵ Yıldırım vd., İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5. Sınıf Ders Kitabı, s. 137.

kastedildiğini kavrayamamıştır. Çünkü bu, onun bilişsel düzeyi açısından oldukça dolaylı bir anlatımdır. Bundan dolayı da Allah yolunda öldürülenlerle kastedileni Allah'ın öldürdüğü şeklinde anlamış, oldukça farklı düşüncelere kapılmıştır. Bu öğrencinin görüşüne katılan bir başkası ise şöyle yorum yapmıştır: *"Bence öğretmenim, ölü saymayın diyor ya kendi öldürdüklerimiz ölü sayılıyor. Allah'ın öldürdükleri ölü sayılmıyor. Yani öğretmenim kendimiz canımızı alırsa sayılıyor."*

Ahret inancı konusunda bilgisi olmadığını şaşkınlığıyla belli eden bir çocuk, hayretle şöyle demiştir: *"Öğretmenim geri dirileceklermiş!"*

Bu sözlerden sonra diğer çocuklardan, herhangi bir yorum alınmayınca şehitlik kavramına dikkat çekildi. Bunun ardından bir öğrenci izlediği bir filmde öğrendiklerini paylaştı: *"Öğretmenim mesela bir tane peygamber efendimizle ilgili bir film izlemiştik de biz. Böyle öldürüyorlardı kollarından çekerek. O, işte onlar dövdüğü için şehit sayılıyordu."*

Bu açıklamadan sonra: *"Öğretmenim, Allah yolunda öldürülenler Rableri katında dirilecekler diyor ya yani o, Allah'ın öldürdüğü insanlardan farklı olabilir."*

Öğrencilerin pek çoğunun kullandığı, 'Allah'ın öldürdüğü' ifadesiyle ne demek istedikleri sorulunca bununla eceli ile ölmeyi kastettikleri anlaşıldı. Bu açıklamanın ardından:

"Ölenler geri mi diriliyor? Aynı yerde mi?"

"Kıyamet gününde herkes dirilecekmiş ya peygamberimiz de mi?" gibi yorumlar yapıldı.

Bu dönemdeki çocuk için, ahret kavramı oldukça soyut olduğu için ahret inancı da henüz yetişkinlerin inandığı anlamda tam olarak yerleşmiş değildir.²⁶ İnsanların dirileceklerini anladığında şaşkınlığını gizleyemeyen öğrencilerin olması ya da yukarıdaki sorular bunun kanıtıdır. Nitekim çocuklar, 'Aynı yerde mi?' şeklinde ifade bulan sorularından anlaşılacağı üzere insanların yaşadıkları yerlerde dirileceklerini düşünmektedir. Ya da peygamberimizin de diğer insanlar gibi ölüp dirilmesi onlar için bilinmezliğini korumaktadır. Bunun dışında 'Allah yolunda öldürülenler' kavramı bu yaştaki çocuklar için oldukça soyuttur.

²⁶ Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, s. 103.

Ayet hakkında yapılan değerlendirmeler, konunun hedefine yaklaşmayı bile sağlayamamıştır. Bu yaştaki çocuk, ölüm yeniden dirilme gibi konularda aileden aldığı ya da okuyarak edindikleri sayesinde bir takım bilgilere sahip olabilir; ancak, bu kadar soyut bir konuyu anlamaları beklenemez. Bu durumda ağaçların yapraklarını döktükten sonra yeniden çiçek açması ve meyve vermesi gibi somut konulara dayandırılarak ahiret hayatı hakkındaki bilgi detaylara girmeksizin ve çocuğu korkutmadan verildiğinde konu, çocuk tarafından anlamlandırılabilir. Fakat ölüm-diriliş ve ahiret hayatı konusunda bilgi sahibi olmayan bir çocuğun, bu ayetten doğru sonuca ulaşması mümkün değildir. Bu nedenle şehit sahabeler ve peygamberimizin onlara verdiği değeri gösteren örnekler anlatılarak, bunlarla ilgili görseller izletilerek konu daha somut hale getirilebilir. Böylelikle hem çocukların anlayamayacakları bir ayet örnek gösterilmeden önce konu ile ilgili yaşanmış örneklerin sunulmasıyla daha etkili ve kalıcı bir öğrenme sağlanacaktır. Konu tamamen anlaşıldıktan sonra ayet meali uygun bir çeviriyle verilebilir.

Yukarıdaki ayet çocukların algı düzeyine uygun olmayan bir konuda bilgi verdiği için çocuklar tarafından doğru biçimde yorumlanamamıştır. Bunun dışında, ders kitabında, çocukların bilgi ve tecrübe alanlarının dışındaki konularda bilgi içeren ayet çevirilerine de yer verildiği görülmüştür.

3.4.Rum Suresi 21. Ayet

4. sınıf beşinci ünite içerisinde yer alan ‘Sevgi Allah’ın Bize Verdiği Bir Nimettir’ başlığı altında, sevginin bir nimet olduğu anne-baba sevgisi, doğa ve insan sevgisi gibi örneklerle açıklanmış ve sevgi nimetine ilişkin Rum Suresi 21. ayet örnek verilmiştir: “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O’nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”

Ayeti kerimenin kısa bir açıklaması şu şekilde yapılabilir: İnsanlar için eşler yaratılması, yani insanların kadın ve erkek olmak üzere iki cins halinde yaratılması insan medeniyetinin ortaya çıkmasındaki hikmettir. Sevgi, merhamet, şefkat hisleriyle birbirine bağlanan eşlerin oluşturacağı toplumsal yapı elbette ki medeni ve barışçıl bir toplum olacaktır. Nitekim ayette, ‘kendileri ile huzur bulasınız diye’ şeklinde açıklamasını bulan gerçeklik kadın ve erkek arasında yaratılışları gereği bir çekimin

olduğudur. Ancak bunu sadece cinsel istek ve dürtülerle açıklamak yanlışır. Çünkü sevgi ve merhamet, eşlerin birbirlerine karşı nazik ve hoşgörülü olmalarını sağlayan duygusal ilişkidir. Böyle bir duygusal ilişkinin mevcut olmadığını farz edersek huzurun temini ve kuvvetli manevi bağlarla bağlı aile yapısının oluşması da mümkün olmayacaktır. İşte insanın bu tür duygularla yaratılmış olması Allah'ın lütuflarındandır ve düşünen insanlar için bu durumdan çıkarılacak önemli dersler vardır.²⁷

Ayet çevirisi, öğrenci kitaplarında şöyle yer almıştır: "...Aranızda sevgi ve şefkati var etmiş olması, onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir."²⁸

Ayetin tam meali dikkate alındığında; verilmek istenen mesajın ders kitabında verilen ayet çevirisinin taşıdığı mesaj ve dikkat çekilmek istenen noktadan bambaşka olduğu görülmektedir. Ayette, insanların cinsler halinde yaratılmasının hikmetine değinilirken; bahsedilen sevgi ve şefkat de eşler arasında mevcut olan hislerdir. İncelediğimiz DKAB kitabında, ayet örneğinden önce; doğayı ve canlıları sevmekten, insanlar arasındaki sevgi ve saygı bağından söz edilmiştir. Ayetin tam çevirisindeki "kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması" ifadesi ders kitabında verilmediği için burada kastedilen sevgi ve şefkat tüm âleme duyulan hisler olarak yorumlanmaya açık hale getirilmiştir. Bu mealdeki bilgi yanlış olmasa da ayetin vermek istediği mesajdan uzaktır. Nitekim bu çeviri öğrencilerimizin algı düzeylerine uygun hale getirilme maksadıyla yapıldıysa da başarılı olamamıştır.

Ayet çevirisinde yer alan kudret kelimesinin anlamı bilinmemektedir. Öğrencilerle yapılan sözlük çalışmasının ardından kelime öğrenilse de anlam kavranamamıştır. Ayeti açıklamak için söz hakkı isteyen öğrencilerden bazıları şu şekilde cevaplar vermişlerdir:

*"Sevgi varmış öğretmenim, şefkat varmış, dürüstlük varmış insanlarda."
"Aralarında bir şeyler var etmiş Allah"*

²⁷ Eb'ul A'la Mevdudi, Tefhim'ul Kur'an, c. IV, çev. Muhammed Han Kayani vd., İnsan Yayınları, İstanbul, 1987, s. 262.

²⁸ Mehmet Akgül vd., İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. Sınıf Ders Kitabı, s. 92.

İkinci cevabı aldığımız öğrenciye, Allah kimlerin arasında ne var etmiş sorusunu yönelttiğimizde suskunlukla karşılanmıştır. Bu durum, çocuğun ayeti temellendiremediğini göstermektedir.

Başka bir öğrencinin ise; *“Allah’ın varlığını anladım.”* cevabını vermesi, ayeti yalnızca son cümlesiyle değerlendirdiğini göstermiştir.

Ayet çevirisine getirilen diğer yorumlar şu şekilde sıralanabilir:

“Allah bizi sevdiği için, mesela bir çocuk bir şey yerken diğerinin canı çekmesin diye, onu sevdiğimizden, sevgiyi var etmiştir.”

“Allah çok iyi birisidir. Sevgi ve şefkati vardır.”

“Allah çok güçlüdür her şeyi affeder.”

Tüm bu yorumları dikkate aldığımızda, öğrencilerin sevgiyi Allah’ın var ettiği sonucuna ulaştıkları ancak bunun Allah’ın varlık ve kudretine nasıl delalet ettiğini kavrayamadıkları anlaşılmaktadır. Ayet çevirisinde bilinmeyen kelimenin kullanılması, çocukların, çeviri cümlesi öğeleri arasında bağlantı kuramaması ayetin anlaşılmasındaki sebeplerden olmakla beraber daha önemli gördüğümüz sorun, çevirinin eksik verilerek ayetin bağlamından uzaklaştırılmasıdır.

3.5.Yusuf Suresi 92. Ayet

5. sınıf dördüncü ünite içerisindeki ‘Kur’an’da Peygamber Kıssaları’ konusuna ait alt başlıklardan ikincisi ‘Sevgi ve Merhamet Örneği: Hz. Yusuf’ konusudur. Konu içerisinde, sırasıyla Yusuf Suresi’nin 92, 101, 100 ve 7. ayetleri örnek verilmiştir. Kitapta verilen ilk örnek 92. ayettir ve meali şöyledir: *“Yusuf dedi ki: ‘Bugün sizi kınamak yok. Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir.’”*

Kendisini kuyuya atan kardeşleri, yardım dilemek üzere Hz. Yusuf’un huzuruna gelip, onun kardeşleri olduğunu anladıklarında Hz. Yusuf’un kardeşlerine verdiği cevabı nakleden ayeti kerime ders kitabında şu çeviriyle yer almıştır: *“Bugün azarlanacak değilsiniz, Allah sizi affetsin. O merhametlilerin en merhametlisidir.”*²⁹

Konu içerisindeki bağlamından koparıldığında ayeti anlamlandırmak zordur. Ders kitabında ayetten önce Hz. Yusuf’un kendisini tanıtarak kardeşlerini affettiğini söylediği belirtilmiştir. Ancak çocuklardan birçoğu bunu dikkatlerinden kaçırarak ayeti anlamlandırmakta zorluk çekmişlerdir. ‘Azarlanacak değilsiniz’ ifadesinde kimin azarlamayacağı muallâkta kalmıştır. Örneğin:

²⁹ Yıldırım vd., İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5. Sınıf Ders Kitabı, s. 93.

"Bugün azarlanacak değilsiniz, yani diyor ki; size Allah kızmaz. Kötülük yaptığımızda ondan af dileyin. O sizi affeder, herkesten daha merhametlidir, en merhametlidir diyor. O dediği de Allah'tır."

"Allah insanları sever o azarlamaz."

"Allah'ın iyi olduğunu söylüyor. O sizi azarlamaz diyor. Öğretmenim Allah bizi azarlamaz ama dua etmemiz lazım."

"Bugün azarlamaz diyor öğretmenim. Bir kötülük yaptığımızda öte dünyaya gittiğimizde orda sorar."

Yukarıdaki yorumlarda dikkati çeken ortak nokta; çocukların kendilerini azarlamayacağını düşündükleri varlığın Allah olmasıdır. Onlara göre Allah bizi azarlamaz çünkü kötülük yaptığımızda affedecek kadar merhametlidir. O; insanları sever, iyi bir varlıktır ya da son yorumdaki gibi bugün azarlamaz ama ahirette hesabını sorar. Ayeti kerimedeki sözlerin Hz. Yusuf'tan alındığına dair bir ifade olmadığından çocuklar ayette geçen ifadeleri Allah'ın sözleri olarak nitelendirmektedirler. Bu nedenle ayeti kerimeyi de okuduklarında azarlamayacak varlığın Allah olduğunu düşünmeleri normaldir. Yukarıdaki ifadeler, çocukların zihnindeki Allah tasavvurunu da ele vermektedir ki Allah'ın insanları sevdiğine, affedici bir varlık olduğuna vurgu yapılan yorumlara bakıldığında bu tasavvurun olumlu olduğu görülmektedir.

Başka bir grup öğrenciye göre azarlamayacak olan varlık insanlardır. Örneğin: *"Öğretmenim Allah-u Teâlâ demek istiyor ki; evinizde babanıza karşı saygılı durun, babanız size kızmasın demek istiyor."*

"Kötü bir şey yapmazsak azarlanmayız."

"Öğretmenim bugün azarlanacak değilsiniz diyor ya, ben kötü bir şey yaparsam siz belki bugün azarlamazsınız ama yarın azarlayabilirsiniz."

Bu çocukların yukarıdakilere göre daha somut düşündüğü görülmektedir. İlk yorumu yapan öğrencinin sözleri onun otoriter bir aile yapısından geldiğini göstermektedir. Diğer çocuklar ise, azarlanmayı kötü bir davranışa verilen ceza olarak nitelendirmektedir.

Çocukların farklı ve yanlış yorumlar yapmalarının sebebi; 'de ki' şeklinde tercüme edebileceğimiz 'gale' kelimesine kitapta kullanılan çeviride yer verilmemiş olmasıdır. Ayeti kerimenin başına 'Yusuf dedi ki' ifadesi eklenmiş olsaydı çocuklar ayeti Hz. Yusuf kıssası doğrultusunda yorumlayacak ve yüksek oranda başarıya

ulaşabileceklerdi. Yahut söz konusu ayetin kendisinden bir önceki ayetle birlikte verilmesi de bu sorunu çözecektir.

Sonuç

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde, 2010 yılında yayınlanan öğretim kılavuzunda ayetle öğretim tekniğinin tavsiye edilmesindeki en önemli etken, çocuğun dinin kaynağına ulaşmasını sağlamaktır. Dini kural ve ilkelerin Yüce Yaratıcı tarafından konulduğunu, tüm bu kural ve ilkelerin, insana hayat boyu izlemesi gereken bir yol çizdiğini kavratmak bu amaçlar arasındadır. Bu hedefe ulaşıldığı takdirde çocuğun din dilinin yapısını kavraması, kendisini ilahi mesajın muhatabı olarak görmesi gibi pek çok fayda sağlanmış olacaktır.

Yukarıda verilen hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için çocuğun, okuduğu ayet çevirisini algılayabilmesi şarttır. Bunu sağlayabilecek düzeyde ve çocuklar için hazırlanmış müstakil bir Kur'an meali bulunmadığı gibi mevcut DKAB ders kitapları incelendiğinde de, kitaplar içerisinde yer alan ayet çevirilerinin çoğunlukla çocuğun düzeyine göre verilmediği görülmektedir. DKAB 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine uygunluğunu incelediğimiz araştırmamız çerçevesinde yaptığımız gözlemler bu sonuca ulaşmamızı sağlamıştır. Bunun dışında çalışmanın diğer sonuçları aşağıdaki gibidir:

1. Araştırma süresince dini kelime ve kavramların anlaşılması yönünde sıkıntılarla karşılaşılmaktadır. Bu durum ders kitaplarında kavram öğretimine yeterince yer verilmediğinin göstergesidir. Çocukların günlük hayatlarında karşılaştıkları kelimeler olan nimet, şükür gibi dini kavramları bile ayet çevirileri içerisinde geçtiklerinde anlamlandırmakta ve ayet çevirilerini yorumlamakta zorlandıkları bu kelimeleri bilinmeyen kelime olarak tespit ettikleri gözlenmiştir. Kavram öğretimine gerekli önem verildiği takdirde bu durum ayet çevirilerinin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

2. Ayet çevirilerinde 10-12 yaş grubundaki öğrenciler tarafından bilinmeyen kelimelerin kullanılması sıkça karşılaşılan bir sorundur. Çocukların bilmedikleri kelimelerin anlamını öğrenmek için ilk başvurdukları kaynak ders kitaplarının sonunda yer alan sözlük bölümüdür. Ders kitabı bu yönde incelendiğinde, ayet çevirilerinde geçen ve çocukların dil gelişiminin üzerinde olduğunu düşündüğümüz

kelimelerin birçoğunun sözlük bölümünde yer almadığı tespit edilmiştir.

3. Araştırmamıza konu olan 10-12 yaş grubundaki öğrenciler soyut işlemler dönemine geçmediklerinden bu dönemin gelişim görevlerini gerçekleştiremezler. Soyut ve yan anlamlı kelime ve kavramların yorumlanamaması da bunlardan biridir. Ancak verilen ayet çevirilerinde soyut ve yan anlamlı kavramlara rastlanmaktadır. Bu kavramlar hakkında gerekli çalışmalar yapılsa da çocuklarda zihinsel hazır bulunuşluk gerçekleşmediğinden bu tür ayetleri doğru olarak yorumlayamamışlardır. Çocukların, ayrıca yaşadıkları somut olaylarla bağdaştırma yahut kelimenin ilk anlamından yola çıkarak yapılan açıklama çabalarının da sonuçsuz kaldığı belirlenmiştir.

4. Ders kitaplarında yer alan ayet çevirilerinde sıralı ve birleşik cümle yapısı kullanıldığı görülmüş ve bu türden cümlelerle yapılan tercümelemleri çocukların anlamlandıramadığı gözlenmiştir.

6. Somut işlemler dönemindeki çocuklara soyut durumların öğretilmesinde, somut durum, olay ve örneklerden yola çıkılmalıdır. Oysa ders kitabında, çocuğun bilişsel düzeyine uygun olmayan nitelikte ayet çevirilerine yer verilmiştir. Herhangi bir açıklama getirilmeksizin yer verilen çeviriler çocuklar tarafından anlaşılammış, bildikleri durumlardan yola çıkarak ayet çevirisiyle ilgisi olmayan yorumlar ortaya çıkmıştır.

7. Ayet çevirilerine yer verilirken dikkate alınmayan bir diğer husus da kendisinden önce ve sonra gelen ayet çevirileri ile anlam ilgisidir. Birlikte yorumlandığı takdirde daha açık ve net sonuçlara ulaşılabilecek ayetler arasından yapılan alıntılar pek çok yanlış yoruma sebep olmuştur.

8. Araştırmanın hazırlık aşamasında 4. ve 5. sınıf DKAB ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin çocukların algı düzeyine uygun olmadığı varsayımından yola çıkılmıştı. Bu varsayım çalışma sonucunda doğrulanmıştır.

Öneriler

DKAB 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki ayet çevirilerinde karşılaştığımız bazı eksiklikleri tespit ettiğimiz çalışmamızda, görülen eksikliklerin giderilmesine yönelik bazı önerilerde bulunmaya çalıştık. Bu önerileri şöyle sıralayabiliriz:

1. DKAB dersleri içerisinde kavram öğretimine gerekli zaman ayrılmalı, ayet çevirilerinde geçen kavramlar, çeviriler çocuklara okutulmadan önce öğretilmelidir.

2. Ayet çevirilerinde karşılaşılan bilinmeyen kelime ve kavramların açıklaması kitapların sözlük bölümlerinde, çeviri içerisinde parantez içi açıklamayla yahut dip not olarak verilmelidir. Kelime ve kavramların doğrudan Türkçe karşılıkları bulunarak kullanılabilir, ancak bu durumda çocuklar dini kavramlardan uzaklaşacakları için doğru görülmemektedir.

3. Şüphesiz ki din dilinin soyut ve mecazi yapısını değiştirmek mümkün değildir. Ancak bu dili çocuklara uygun hale getirmek amacıyla ayet çevirilerinde geçen soyut ve mecazi kavramları, çocukların yaşantılarından yahut somut durum ve örneklerden yola çıkarak somutlaştırmak mümkündür.

4. Ayet tercümeleleri kısa ve anlaşılır cümlelerden oluşmalı, verilmek istenen mesaj açık ve net olmalıdır.

5. Ders kitaplarında yer alacak ayet çevirileri, çocukların tüm gelişim alanlarındaki seviyeleri dikkate alınarak seçilmelidir.

6. Çocukların yaş ve gelişim düzeylerine göre seçilmiş ayet çevirilerinden oluşan, bilinmeyen kelime ve kavramların açıklamalarıyla verildiği, gerektiğinde örnek dini hikayelerle desteklenmiş, görsel bakımdan çocukların ilgi, dikkat ve motivasyonunu artırıcı unsurlar içeren ayet çevirilerinden oluşan müstakil kitaplar hazırlanarak çocukların Kur'an mealleriyle erken yaşta tanışmaları sağlanmalıdır.

7. Çocuklar için ayet çevirileri hazırlanırken, bölgesel farklılıklar, çevresel etkenler gibi çocukların algı düzeyini etkileyebilecek hususlar da dikkate alınmalıdır.

8. DKAB ders kitaplarındaki hadis çevirileri ve ilk defa öğrencilerin hizmetine sunulmuş Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler ders kitaplarındaki ayet ve hadis çevirileri üzerine de benzer bir çalışma yapılarak bu alandaki problemler de tespit edilmelidir.

9. 4. ve 5. sınıf DKAB ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine uygunluğunu incelediğimiz çalışmamız, gözlem yapabilmek imkânımızın sınırlılığı sebebiyle görev yapmakta olduğumuz okul ile sınırlı kalmıştır. Bu alanda bir ilk olan çalışmamızın farklı bölge ve okullarda tekrarlanmasının araştırmamızın sonuçlarının sıhhatini

destekleyeceğine ve getirdiğimiz önerilere yenilerinin eklenebileceğine inanıyoruz.

Kaynakça

- Akgül, Mehmet ve diğerleri, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. Sınıf Ders Kitabı İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı*, MEB Yay., Ankara, 2008.
- Bacanlı, Hasan, *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yay., Ankara, 2005.
- Baykoç, Necate ve diğerleri, *Dil Gelişimi Etkinlikleri*, Ya-pa Yay., 3. Baskı, İstanbul, 2000.
- Gander, Mary J., ve Gardiner, Harry W., *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Çev. Ali Dönmez ve diğerleri, İmge Kitabevi, Ankara, 2010.
- Karaman, Hayreddin ve diğerleri, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2008.
- Karaman, Hayreddin ve diğerleri, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002.
- Mevdudi, Eb' u'l A'la, *Tefhim'ul Kur'an*, çev. Muhammed Han Kayani ve diğerleri, İnsan Yay., İstanbul, 1987.
- Saygılı, Sefa, *Çocuk Psikolojisi*, Nesil Yay., İstanbul, 2009.
- Selçuk, Mualla, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, TDV Yay., Ankara, 2005.
- Şimşek, Hasan ve Yıldırım, Ali, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yay., Ankara, 2011.
- Yavuz, Kerim, *Çocuk ve Din*, Çocuk Vakfı Yay., İstanbul, 1994.
- _____, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2012.
- Yavuzer, Haluk, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011.
- Yeşilyaprak, Binnur ve diğerleri, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Pegem Yay., Ankara, 2005.
- Yıldırım, Ramazan ve diğerleri, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5. Sınıf Ders Kitabı İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı*, MEB Yay., İstanbul, 2010.